Osmanlı'nın Balkanlardan Çekilmesi Sürecinde Selanik ve Yenişehir Mevlevîhânelerinin Yaşadığı Sorunlar

Süleyman DEMİRCİ*
Serdar ÖSEN*

ÖZET

Tarihimizde 93 Harbi olarak da bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve I. Balkan Savaşı sonrasında uğramış olduğu ağır mağlubiyetler, Osmanlı Devleti'ni yüzyıllardır hâkim olduğu Balkan coğrafyasından çekilmek zorunda bırakmıştır. Bu savaşlar sonrasında gerçekleşen mağlubiyetler ve büyük toprak kayıpları aynı zamanda milyonlarca Müslüman-Türk ahalinin de İstanbul ve Anadolu'ya göç etmesini beraberinde getirmiştir.

Bu geri çekilme ve göç sürecinde başta Yunan hâkimiyetine geçen Yenişehir (Larissa) ve Selanik gibi şehirlerde bulunan Türk-İslam kültürüne ait cami, mescid, türbe ve mevlevîhâne gibi taşınmaz varlıklar şehre hâkim olan Yunanlılar tarafından ciddi tahkir ve tahribatlara maruz kalmışlardır. 93 Harbi sonrasında Yunanlıların eline geçen Yenişehir'de mevlevîhânenin bir tiyatro gibi algılanması ve olur olmaz zamanlarda ayin yapılmasının istenmesi ile I. Balkan Savaşı sonrasında yine Yunan hâkimiyetine geçen Selanik'te Selanik Mevlevîhânesi'nin hâmuşânının (kabristan) tahrip edilmesi bu duruma verilebilecek iki örnektir.

Bu çalışmada yukarıda birer kısa örnekle açıklandığı üzere Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasından çekilmesinden sonra Yunan hâkimiyetine geçen Yenişehir (Larissa) ve Selanik şehirlerinde bulunan mevlevîhânelerin akıbetleri hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Balkanlar, Yenişehir (Larissa), Selanik, Mevlevîhane*

Problems that Thessaloniki and Yenişehir (Larissa) MevlevIhanes ExperIenced DurIng the Retreat of Ottomans from Balkans

ABSTRACT

After the heavy defeats in 1877-78 Ottoman-Russia war, which is also known as 93 War in Turkish history, and 1st Balkan war, Ottomans had to retreat from Balkans that they dominated over centuries. Defeats and losing wide lands after these wars caused millions of Muslim Turkish people to immigrate to İstanbul andAnatolia.

During this retreat and migration process, starting with cities like Yenişehir (Larissa) and Thessaloniki**,** which was taken over from Ottomans, properties such as mosques, tombs, mevlevihanes, and masjits that belong to Turco-Islamic culture was destroyed and/or ruined by Greeks, the dominant group of the area. After the Yenişehir (Larissa) was captured by Greeks in 93 War, the mevlevihane was seen as a kind of theater and asked to perform sermons even in inappropriate occasions; later the graveyard of Thessaloniki mevlevihane was destroyed by Greeks after 1st Balkan War. These would be given as examples of such unfortunate events. This study tries to explain what happened to mevlevihanes inThessaloniki and Yenişehir (Larissa) which was captured by Greeks following the retreat of the Ottomans from Balkans.

Keywords: *Ottomans, Balkans, Yenisehir (Larissa),Thessaloniki, Mevlevihane*

* *Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kayseri. sdemirci@erciyes.edu.tr*
* *Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Karabük. serdarosen@karabuk.edu.tr*

Giriş

1293 (1877-78) Osmanlı-Rus Savaşı ve Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı Devleti'nin almış olduğu mağlubiyetler neticesinde Osmanlı Devleti sadece büyük toprak parçaları kaybetmekle kalmamış milyonlarca insanın yüzyıllardır yaşadıkları yerlerden İstanbul'a ya da Anadolu'ya göç etmeleri sonucunda ciddi bir muhacir iskanı sorunuyla baş başa kalmıştı. Savaşlarda uğranılan mağlubiyetler neticesinde yerlerinden yurtlarından olan muhacirlerin Anadolu'ya olan yolculuklarında en önemli duraklardan birisi de Selanik idi. Selanik Osmanlı Devleti'nin çok önemli bir limanı idi. Balkan savaşları esnasında o tarihler için oldukça önemli sayılabilecek bir nüfus olan yaklaşık 300 bin kişilik bir nüfusa sahipti[1]. 93 harbinden sonra göç yoluna koyulanların önemli duraklarından birisi olan Selanik şehri, Balkan Savaşı sonrasında şehrin Yunanlılara tesliminden sonra Yunan ordusunun şehre hakim olmasıyla birlikte içinde yaşayan Müslüman nüfusun sıkıntı çekmeye başladığı bir şehir haline gelmiştir. Bu süreç nihayetinde Milli mücadeleden sonra Türk ve Yunan hükümetleri arasında Lozan Anlaşmasında kararlaştırılan nüfus mübadelesi sonrasında şehirdeki Müslüman- Türk nüfusun göç etmesi ile sonuçlanmıştır.

Gerek savaşlar sonrasında yaşanan göçler esnasında olsun gerekse mübadele esnasında yaşanan göçler esnasında olsun Balkan şehirlerinde yer alan Müslüman-Türk kültürünü yansıtan eserler ciddi derecede zarar görmüştür. Zarar gören eserler arasında Balkanların en önemli mevlevîhaneleri arasında bulunan Selanik ve Yenişehir (Larissa) Mevlevîhaneleri'de vardır.

A. Selanik Mevlevîhanesi

Selanik Mevlevîhânesi, Mevlevîliğin kurulup yaygınlaşmaya başlamasından sonra Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından 1615 senesinde bina edilmiştir.[2] Mevlevîhânenin ilk şeyhi ise Ulu Bostan Çelebi'nin müridi olan Karamanlı Abdülkerim Dede'dir. Abdülkerim Dede'nin vefat edip dergâha defnolunmasından sonra, posta Manisalı Ramazan Dede geçmiştir.[3] Bir müddet meşîhatte kalan Ramazan Dede, istifa edip Siroz'a gitmiş ve burada yeni bir Mevlevî dergâhı kurmuştur. Selanik Mevlevîhanesi Balkanlar'da yer alan mevlevîhaneler içinde en etkin ve en çok dikkat çeken mevlevîhanelerden birisi olmuş ve varlığını 20. yüzyılın başlarına kadar yaklaşık 300 yıl sürdürmüştür. Selanik Mevlevîhanesi, genellikle bütün tekkelerin inşasında görüldüğü üzere Selanik kentini çevreleyen surların dışında ve Yenikapı olarak bilinen mevkide kurulmuştur.

Arşiv belgelerine baktığımızda Selanik Mevlevîhanesi'nin Selanik yakınlarında Beşçınar mevkiinde bulunan tuzlaların işletilmesinden yıllık seksen bin akçe geliri ve diğer gelirleriyle birlikte ekonomik açıdan oldukça iyi bir konumda hatta Balkan mevlevîhaneleri içerisinde en zengin konumda olduğu görülmektedir[4]. Ancak bu zengin konum, 1821 yılında patlak veren Mora isyanı ve sonrasında Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla değişmeye başlamıştır. Gelirlerinin önemli bir kısmını

---

[1] Yılmaz Öztuna, *Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız, Rumeli'nin Elden Çıkışı, İstanbul 2012, s. 110.*

[2] Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003, s. 308.

[3] A. Süheyl Ünver, "Selanik Mevlevîhânesi, 1913-1915" *Mevlana Yıllığı*, Turizm Derneği, Konya 1963, s. 32.

[4] BOA, C. EV. D.N: 30593, C. EV. D.N: 30951, C. EV. D.N: 203, G.N: 10136

Mora Yarımadası'ndaki vakıflardan sağlayan mevlevîhane bu gelir kaynaklarını kaybettikten sonra ekonomik açıdan ciddi sıkıntılar içine düşmeye başlamıştır[5].

Selanik Mevlevîhanesi, Selanik'in toplumsal hayatında önemli bir yer edinmiştir. Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından kurulmuş olduğu için Ekmekçizade Tekkesi olarak da bilinen mevlevîhanede pazartesi günü yapılan ayin-i şerif, yine başka günlerde tertip edilen sohbetler, şeyhlik vazifesini yerine getiren kişilerin bilgi dolu sohbeti ve dedelerin üflediği ney sesleri mevlevîhaneye olan ilgiyi artıran sebeplerdir. Yine bu bağlamda muharrem ayının onunda dualar eşliğinde kırk çeşit meyvenin katılmasıyla pişirilen ve Selanik ahalisi tarafından da şifalı olduğuna inanıldığı için mutlaka tadılması gerektiği düşünülen aşureden bir parçada olsa tadabilmenin ve Şeyh Efendi ile birlikte muharrem duasını okumanın dindar insanların gözünde ayrı bir özelliği bulunmaktaydı[6].

Selanik Mevlevîhanesi bu gibi manevi nedenler dolayısıyla halkın yoğun ilgisini gördüğü gibi kapılarını her türlü düşünceye sahip insanlara açmasıyla da ilgi görmüştür. Mevlevîhane şeyhlerinin saygın kişiliği, hoşgörülü yaklaşımı ve aynı zamanda devlet ricali ile olan iyi ilişkileri sayesinde mevlevîhane 19. yüzyılın sonuna doğru giderek güç kazanan yeni siyasi fikirlerin de bünyesinde barındığı ve bu düşünceleri savunan insanların bir anlamda kendilerini güven altında hissettikleri bir mekan olmuştu. Jön Türklerin ardından ittihatçıların giderek etkinlik kazandıkları günlerde mevlevîhane, bu yeni fikirlerin ve mensuplarının tekke ziyareti görüntüsü altında toplandıkları bir fikir kulübü haline gelmişti[7].

Balkan savaşları sonrasında Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki topraklarının neredeyse tamamını kaybetmesi ile birlikte bölgede yaşayan Müslümanların önemli bir kısmı kendiliğinden Anadolu'ya göç etmişlerdi. Kalanlar ise çeşitli vesilelerle huzursuz edilerek göçe zorlanıyor ve Yunan hükümeti de bu duruma göz yumuyordu. Bu dönem Selanik Mevlevîhanesi için sıkıntılı günlerin de başlangıcı olmuştur. Yaşanan bu göç dalgası esnasında Selanik'in bir toplanma merkezi olması, mevlevîhanenin de gelen muhacirlere kucak açması durumunu beraberinde getirmiştir. Bu süreçte Selanik'te toplanan muhacirler için mevlevîhane kısıtlı ekonomik imkanları çerçevesinde bir sığınak vazifesi ifa etmiştir. Nüfus mübadelesinin uygulanmaya başladığı dönemde yani 1924 yılının başına gelindiğinde Selanik'te resmi rakamlara göre 50.000'e yakın insan toplanmış bulunmaktaydı. Bu insanların önemli bir kısmı başta Selanik Mevlevîhânesi olmak üzere kentteki tekke ve zaviyelere yerleştirilmişti. Bu dönemde şehirdeki tekkelerini hala açık tutmaya çalışan şeyh efendilerle dervişlerse, ellerinde eski günlerin imkanları olmamasına rağmen bu insanlara yardım eli uzatmaktan, en azından matbahta bir kazan çorba kaynatıp zor durumda olan muhacirlere ikram etmekten geri durmamışlardı[8].

Balkan Savaşları sonrasında Selanik'in Yunan hakimiyetine geçmesinden sonra ise mevlevîhane faaliyetlerine devam edememiş ve işlevsiz kalmıştır. 1917 yılında Selanik'te meydana gelen büyük yangından sonra mevlevîhaneye evsiz barksız kalan Yahudiler yerleşmişlerdir. Nüfus mübadelesinin yapıldığı dönemde ise bir süre Yunan

---

[5] Mehmet Ali Gökaçtı, "Balkanlarda Mevlevîliğin Gelişimi ve Selânik Mevlevîhanesi" Tarih ve Toplum, 2000, C. 34, sy. 201, s. 172.

[66] Mehmet Ali Gökaçtı, *Nüfus Mübadelesi, Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi*, İletişim Yay. İstanbul 2010, s. 154.

[7] Gökaçtı, *Nüfus Mübadelesi, Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi*, s. 154-155.

[8] Gökaçtı, *Nüfus Mübadelesi, Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi*, s. 141.

göçmenlere ev sahipliği yapan mevlevîhane iyice harap hale geldikten sonra 1930'lara doğru tamamen yıkılarak ortadan kaldırılmıştır[9].

Mübadele sonrasındaki süreçte mevlevîhanenin başına gelenler ise dönemin basınından takip edebildiğimiz kadarıyla oldukça trajiktir. Çünkü mevlevîhane işlevsiz bırakıldığı gibi mezarlığı dahi tahrip edilmiştir. Bu durum 8 Mayıs 1924 tarihli Vatan gazetesinde şu şekilde yer almıştır;

Rumeli'den her gün kafile kafile muhacir geliyor. Bunlar oradan mallarından, mülklerinden başka muazzez bir şey daha bırakıyorlar. Ölüleri. Dünyadan ellerini çekerek senelerden beri kabirlerinde sükûn içinde yatan bu ölüleri bile Yunanlıların tahripkar ellerinden kurtulamamaktadırlar. Kefenlikleri almak, odun tedarik etmek için eski yeni bütün mezarlar açılıyor. Mezar taşları sökülerek inşaatlarda kullanılıyor. Selanik'in en muazzam kabristanlarından biri olan Mevlevîhane mezarlığı Yunan izcilerine talim meydanı ittihaz edilmiştir. Buranın asırdîde servileri altında yatan birçok eski ricalin, Mevlevî ileri gelenlerinin, Selanik eşrafının kabirleri kırılmakta koca kabristan düz bir tarla haline getirilmektedir. Bu manzara karşısında yürekleri sızlatan birçok kimselere aileleri efradının, akrabalarının kemiklerini kurtarmak için kabristana koşuyorlar[10].

Görüldüğü gibi Selanik'te Osmanlı hakimiyetinin sona ermesi ile birlikte Selanik Mevlevîhanesi'de bu durumdan nasibini almış ve faaliyetlerine son verildiği gibi mezarlığına varıncaya kadar tahrip edilmiştir.

B. Yenişehir (Larissa) Mevlevîhânesi

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan çekilmesi sürecinde durumunu inceleyeceğimiz bir diğer mevlevîhane de Yenişehir (Larissa) Mevlevîhanesi'dir. Kaynaklarda yeterince bilgi bulunmayan Yenişehir Mevlevîhanesi Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre Hacı Ahmet adlı birisi tarafından 1676 tarihinde yaptırılmıştır[11]. Haşim Karpuz ise, mevlevîhanenin 17. yüzyıl başlarında Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından yaptırıldığını söyler[12]. Ekmekçizade Ahmet Paşa'nın 1617 yılında vefat ettiğini[13] göz önüne alırsak, 1676 tarihi doğru olduğunda Hacı Ahmet ile Ekmekçizade Ahmet Paşa'nın aynı kişi olmaları da imkansız bulunmaktadır.

1881 yılında Teselya'nın Yunanistan hakimiyetine geçmesi[14] ve bu bölgenin en önemli şehri olan Yenişehir'in (Larissa) Yunanistan'a terk olunmasından sonra burada bulunan Müslüman ahali Yunanlıların uygulamış oldukları baskılar neticesinde çoğunlukla göç etmiştir[15]. Bu durum üzerine Yenişehir'de bulunan mevlevîhânenin idaresi zorlaşmıştır. Bu hususta dergâhın Şeyhi Mehmet Keleş Efendi, kendilerine

---

[9] Mehmet Ali Gökaçtı, "Balkanlarda Mevlevîliğin Gelişimi ve Selânik Mevlevîhanesi" Tarih ve Toplum, 2000, C. 34, sy. 201, s. 173.

[10] Vatan, 8 Mayıs 1924, sayı 386.

[11] Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap ve Aka Kitabevi İstanbul 1983, s. 247.

[12] Haşim Karpuz, "Balkan Mevlevîhaneleri", *Akademik Sayfalar*, c. 9, sy. 7, 3 Mart 2010, s. 101.

[13] Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, c.1, s. 208.

[14] Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani Devr-i Saltanatı*, İstanbul 1327, s. 663., Stanford Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.1, Çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 1994, s. 257.

[15] O dönemde Teselya ve Yenişehir (Larissa) yöresinde Müslüman Türklerin göç etmeye zorlanması, göç yolunda maruz kaldıkları zorluklar ile emlak ve eşyalarının bazı fırsatçı Yahudiler tarafından ucuza satın alınmak istenmesi gibi hususlardaki raporlar için bkz. Bilal N. Şimşir, "*Rumeli'den Türk göçleri, Belgeler*", TTK Yayınları Ankara 1989, c. III, s. 396, 456-457.

dergâhın yıkılacağı ve şehri terk etmelerinin söylendiğini ifade ederek zorunluluktan dolayı Bursa'ya gelmiştir. 10 Kanun-ı sani 1306/ 22 Ocak 1891 tarihli bir belgede Mehmet Keleş Efendi, Bursa'ya geldikten sonra çoluk çocuğuyla beraber sıkıntı içerisinde olduklarını ifade etmiştir[16]. Bu tarihten iki yıl sonrasına ait bir belgede ise dergâh şeyhi olarak Bahaeddin Efendi görülmektedir. Şeyh Bahaeddin Efendi, 20 R 1311/31 Ekim 1893 tarihinde yazdığı dilekçesinde Yenişehir Mevlevîhânesi'nin satılmasıyla elde edilecek gelirle harap bir mevlevîhânenin tamir edilmesini, mevlevîhâneye taamiye olarak verilen 300 kuruşun da kendisine tahsis edilmesini istemiştir[17].

Şûrâ-yı devlete havale olunan 2 S 1314/ 31 Temmuz 1896 tarihli bir tezkirede Yenişehir Mevlevîhânesi'nin akıbeti ile ilgili daha fazla detaylar sunulmuştur. Belgede Yenişehir Mevlevîhânesi'nin satılarak bedeliyle Bursa Yenişehir Mevlevîhânesi'nin tamir edilmesine cevaz verildiği ifade edilmiştir. Bu durum üzerine Yenişehir-i Fener'deki mevlevîhânenin enkazı satılarak Bursa Yenişehir'indeki mevlevîhânenin imar edilmesi gayesiyle Bursa vilayeti ile Hariciye Nezareti vasıtasıyla Atina elçiliğine ve Yenişehir (Larissa) Şehbenderliğine tebligat gönderilmesi uygun görülmüştür. Yenişehir'deki mevlevîhânenin enkazı ve arsası bedelinden Bursa Yenişehir'deki mevlevîhâne imar olunduktan sonra para kalır ise dergâha taamiye olmak üzere akar alınması münasip olacağı da ifade edilmiştir[18].

Başlangıçta Yenişehir'de İslam nüfusunun azalmış olmasına rağmen orada mevlevîhâne gibi eserlerin mevcut bulunmasının faydalı olacağından hareketle dergâhın terk edilmemesi düşünülerek, Evkâf Nezaretince beyan edilen dergâhın tesviyesi hususunda dergâh şeyhinin görüşleri alınmıştır. Yapılan görüşmede dergâh şeyhi Bahaeddin Dede, Yunanlıların dergâhta icra edilen âyin-i şerifi kendileri için bir eğlence addettikleri için olur olmaz zamanlarda semahânenin açılmasını emir ve teklif ettiklerini, tekkenin enkazı ve arsasının da 150 liradan daha fazla tutmayacağını ifade etmiştir. Bu açıklamadan sonra, dergâhın satılmasından elde edilecek gelirin, Bursa Yenişehir'deki mevlevîhânenin inşasına bile yetmeyeceği anlaşılmıştır. Bu miktardan artırılarak dergâhın taamiyesi için akar alınması da mümkün olmayacağından Bursa Vilayetince Yenişehir'de inşa olunacak mevlevîhâne taamiyesi için tahsis edilmesi istenen 1000 kuruş taamiye tahsis edilmedikçe Yenişehir-i Fener'deki mevlevîhânenin terk edilmesinin tereddüt edilecek bir husus olduğu ifade edilmiştir. Ancak Yunanlıların bir tiyatro makamında algıladıkları mevlevîhânenin o vaziyette bırakılmasının ise dinen ve siyaseten uygun olmayacağından ne yapılıp edilip tekkenin yerinin değiştirilmesi uygun görülmüştür[19].

Sonuçta 14 R 1314/ 22 Eylül 1896 tarihinde alınan karar uyarınca, Yenişehir Şehbenderliği tarafından oradaki tekkenin satılıp bedeliyle Bursa Yenişehir'de Sultan Abdülhamit namına bir mevlevîhâne inşasına başlanması kararlaştırılmıştır. Ancak Bursa'da bir mevlevîhanenin var olmasından dolayı hiç mevlevîhane bulunmayan Bilecik'te yeni bir mevlevîhane inşasının daha uygun ve ekonomik olacağı düşünülerek mevlevîhanenin Bilecik'te inşa edilmesi teklif edilmiştir.

---

[16] BOA, Y.PRK. AZJ. D.N:18, G.N: 45
[17] BOA, Y.PRK. MŞ. D.N:5, G.N: 23
[18] BOA, İ.EV. D.N:14, G.N: 1314-R 10
[19] BOA, İ.EV. D.N:14, G.N: 1314-R 10

Bu teklifin kabul edilmesinden sonra Bursa Yenişehir'deki mevlevîhânenin yerine Bilecik'te bir mevlevîhâne inşasına başlanılmıştır. Bilecik'te, Sultan II. Abdülhamit'in ismi verilerek (*Hamidiye Mevlevîhânesi*) inşası emredilen mevlevîhâne inşaatı için gerekli olan 362 küsur metre mikap kerestenin orman gümrüğünden muaf tutulması gereğine dair Hüdavendigâr valiliğinden talepte bulunulması üzerine bu kerestenin vergisiz olarak verilmesinin irâde-i seniyyeye uygun olduğunun Orman, Maadin ve Ziraat Nezaretlerinden bildirildiği ifadesiyle 16 Za 1320/ 14 Şubat 1903 tarihinde şûrâ-yı devlet tarafından gereğinin yapılması için izin verilmesi istenmiştir. Bunun üzerine 4 Z 1320/ 4 Mart 1903 tarihinde Bilecik'te inşa edilecek mevlevîhânenin ihtiyacı olan kerestelerin vergisiz olarak verilmesi hususunda gereğinin yapılması emredilmiştir[20]. Gerekli kerestenin vergisiz olarak temini hususunda izin verilmesi üzerine bu durum 5 Haziran 1319/ 18 Haziran 1903 tarihinde Hüdavendigâr vilayetine bildirilmiştir[21].

Bilecik'te mevlevîhânenin inşasından sonra postnişinlik görevi Yenişehir Mevlevîhânesi şeyhi Bahaeddin Efendi'ye tevdi edilmiştir. Bahaeddin Dede, şeyhlik görevi esnasında yapmış olduğu güzel hizmetlerden dolayı 3 N 1318/25 Aralık 1900 tarihinde üçüncü rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edilmiş idi[22]. Şeyh Bahaeddin Dede'nin ücüncü rütbeden Mecidiye Nişanı ile taltif edilmesinden beş yıl sonra rütbesi ikinci rütbeden Mecidi Nişanına yükseltilmiştir[23].

Sonuç

Özellikle 93 Harbi sonrasında Müslüman Türk milletinin Balkanlardaki varlığına karşı uygulanan sürgün ve zorlamalar Balkanlarda Rusya eliyle oluşturulan yeni devletlerin nüfus açısından çoğunluğunu sağlamak amacını gütmüştür. 93 harbi ile başlayan bu süreç Osmanlı Devleti'nin I. Balkan Savaşı'nda uğramış olduğu ağır mağlubiyet sonrasında Avrupa'daki topraklarının neredeyse tamamını kısa bir süre öncesine kadar hakimiyeti altında olan devletlere kaptırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kayıplar neticesinde diğer birçok Balkan şehirlerinde olduğu gibi Selanik ve Yenişehir'de bulunan Müslüman Türk halkı da çareyi Osmanlı Devleti'ne sığınmakta bularak göç yollarına düşmüştür. Türklerin sahip oldukları mal varlıklarını yok pahasına satıp göç etmeleriyle oradaki kültür varlıklarının işlevlerini yitirmesi ve yukarıda Yenişehir ve Selanik Mevlevîhâneleri örneğinde ifade ettiğimiz üzere amacı dışında kullanılmaya çalışıldığı durumlar söz konusu olmuştur. Mevlevîhâne, cami ve diğer tarikat yapıları, şehirlerin el değiştirmesinden sonra ya tahrip edilerek kullanılamaz hale gelmiş ya da manevi kimliklerine hiç yakışmayacak şekilde depo vb. amaçlar için kullanılmaya başlamışlardır. Selanik Mevlevîhanesi işlevini yitirip kapandığı gibi özellikle mübadele sonrasında bahçesinde bulunan şeyh Efendiler, dedeler ve eşraftan kimselere ait kabirlerin dahi tahrip edilerek yok edilmesi ile karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde ise mevlevîhaneye ait herhangi bir iz kalmamıştır. Yenişehir Mevlevîhânesi için izlenen yol ise olumsuz akıbetinin ortaya çıkması üzerine enkazının ve arsasının satılarak Anadolu'da yeni bir mevlevîhâne inşaatında değerlendirilmesi şeklinde olmuştur.

[20] BOA, İ. OM. D.N: 8, G.N: 1320- Z 1
[21] BOA, DH. MKT, D.N: 689, G.N: 48
[22] BOA, İ.TAL. D.N:237, G.N: 1318 N 07
[23] BOA. DH. MKT. D.N: 1026, G.N: 52

Yenişehir Mevlevîhânesi'nin şeyh ailesi de ortaya çıkan bu tablo karşısında kayıtsız kalamayarak göç yoluna düşmüş ve Bilecik'te inşa edilen mevlevîhânede görevine devam etmiştir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet Evkaf Tasnifi
BOA, C. EV. D.N: 30593, C. EV. D.N: 30951, C. EV. D.N: 203, G.N: 10136,
Yıldız Perakende Arzuhaller ve Jurnaller
BOA, Y. PRK. AZJ. D.N:18, G.N: 45,
Yıldız Perakende Meşihat
BOA, Y.PRK. MŞ. D.N:5, G.N: 23,
İrade Evkaf
BOA, İ.EV. D.N:14, G.N: 1314-R 10,
İradeler Orman ve Maadin
BOA, İ. OM. D.N: 8, G.N: 1320- Z 1,
İradeler Taltifat
BOA, İ.TAL. D.N:237, G.N: 1318 N 07,
Dahiliye Mektubi Kalemi
BOA, DH. MKT, D.N: 689, G.N: 48, DH. MKT. D.N: 1026, G.N: 52

B. Telif Eserler

Gökaçtı, Mehmet Ali; *Nüfus Mübadelesi, Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi*, İletişim Yay. İstanbul 2010
Gökaçtı, Mehmet Ali; "Balkanlarda Mevlevîliğin Gelişimi ve Selânik Mevlevîhanesi" Tarih ve Toplum, 2000, C. 34, sy. 201, s. 46-55.
Gölpınarlı, Abdülbâki; *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap ve Aka Kitabevi İstanbul 1983.
Karpuz, Haşim "Balkan Mevlevîhaneleri", *Akademik Sayfalar*, c. 9, sy. 7, 3 Mart 2010, s.100-101.
Küçük, Sezai; *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003
Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996
Osman Nuri, *Abdülhamid-i Sani Devr-i Saltanatı*, İstanbul 1327
Öztuna, Yılmaz; *Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız, Rumeli'nin Elden Çıkışı, İstanbul 2012,*
Shaw, Stanford; *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.1, Çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 1994
Şimşir, Bilal N.; Rumeli'den Türk göçleri, Belgeler, TTK Yayınları Ankara 1989, c. III,
Ünver, A.Süheyl; "Selanik Mevlevîhânesi, 1913-1915" *Mevlana Yıllığı*, Turizm Derneği, Konya 1963, s. 30-33.

C. Gazeteler

Vatan, 8 Mayıs 1924, sayı 386